

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/montenegro/key_documents/lexuriserv2nd_en.pdf

11. The Stabilisation and Association Agreement between the European Communities and their Member States, on the one part, and the Republic of Serbia, on the other part, on 29 April 2008 // Official Journal of the European Union. – 2008. – L 28/2 [Електронний ресурс] – http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/serbia/key_document/saa_en.pdf

12. Treaty establishing the European Community (Amsterdam consolidated version) // Official Journal of the European Communities. – 1997. – Vol. 40, C 340 [Електронний ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1997:340:0173:0306:EN:PDF>

13. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European

Community on 13 December 2007 // Official Journal of the European Union. – 2007. – Vol. 50, C 306/01 [Електронний ресурс]. – <http://eur-lex.europa.eu/JOHTML.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML>

14. Муравйов В., Мушак Н. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС // Віче. – 2013. – № 8. – С. 12–18.

15. Право Європейського Союзу: Підручник / За ред. В. І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.

16. Татам А. Право Європейського Союзу: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Пер. з англ. – К, 1998. – 424 с.

17. Case 12/86, Demirel [1987] ECR 3719 Central and Eastern Europe on the Way into the European Union / Ed. by W. Weindenfeld. – Gutersloh, 1996.

18. Evans A. European Union Decision-Making, Third States

and Comitology // International Comparative Law Quarterly. – 1998. – Vol. 37.

19. Evans A. Union Law. – Oxford, 1998.

20. Herrnfeld H-H. Europeans by Law. – Gutersloh, 1996.

21. Inglis K. The Europe Agreements Compared in the Light of their Pre-accession Reorganisation // Common Market Law Review. – 2000. – Vol. 37. – № 5.

22. Le concept d'association dans les accord passes par la Communaute: Essai de clarification / Direction Tchakaloff M-F. – Bruxelles, 1999.

23. Prechal S. Directive in European Community Law. – Oxford, 1995.

24. Preston C. Poland and EU Membership: Current Issues and Future Prospects // Journal of European Integration. – 1998. – Vol. 21. – № 2.

18

Політична влада і опозиція в Україні: методологічний контекст

Фелікс РУДИЧ,
доктор філософських наук, професор,
завідувач відділу теоретичних
і прикладних проблем політології
Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень НАН України

У суспільному житті будь-якої демократичної країни стосунки між політичними опонентами будуються по лінії влада – опозиція. У статті йдеться про різні аспекти взаємовідносин влади і опозиції в Україні на сучасному етапі. Цим, головню, зумовлена актуальність теми.

Влада – одна з фундаментальних засад суспільства. Вона виявляється скрізь, де є усталені об'єднання людей: у сім'ї, виробничих колективах, різних організаціях і закладах, у державі. Влада – це здатність системи забезпечити виконання її елементами прийнятих зобов'язань, спрямованих на реалізацію колективних цілей. За словами Б. Расела, «влада може бути визначена як реалізація поставленої мети» [1, с. 87].

Поняття політична влада ширше за змістом, ніж державна влада, бо порівняно самостійне значення мають стосунки влади з громадськими об'єднаннями, політичними партіями, громадянами, зокрема під час виборів чи інших масових акцій. Політична влада – це здатність і можливість однієї особи, групи людей здійснювати визначальний вплив на політичну діяльність і поведінку громадян та їхніх об'єднань за допомогою різноманітних засобів: волі, авторитету, права, насильства. Суть політичної

влади визначають її функції: формування політичної системи суспільства; управління справами суспільства й держави; створення відповідного типу правління, режиму й, зрештою, державно-політичного устрою суспільства. Важливим компонентом політичної влади є культура влади – форма соціальних відносин, які полягають у обмеженні примусу й переході до застосування в управлінні авторитету та традицій. Культура влади ґрунтується на законі й авторитеті у громадян, на правовій ідеї.

XX сторіччя знаменувало перехід усіх західноєвропейських держав до практичної реалізації ідеї поділу влади відповідно до власних можливостей, політичних цілей та історичних традицій. Поділ влади – провідний механізм функціонування всіх видів політичної влади, характерна для демократичної держави система функціонування влади, згідно з якою законодавча, виконавча й судова влада здійснюються різними особами. Тільки узгодження дій усіх трьох гілок влади спроможне забезпечити функціонування та стабіль-

ний розвиток держави. Підкреслимо: принцип розподілу функцій влади невіддільний від визнання єдності державної влади, джерелом якої є народ.

У владних структурах мають працювати дібрані за конкурсом професіонали. Періодично слід проводити атестацію всього корпусу державних службовців на відповідність посадам, які вони обіймають. Управлінська еліта повинна мати політичну культуру, тобто досконало знати закони суспільно-політичного устрою, професійно застосовувати ці знання у своїй сфері, вміло налагоджувати взаємовідносини з колегами й на цій основі дотримуватися політичної коректності.

Одна з наболілих проблем – викоренення корумпованості в державному апараті. Для боротьби з корупцією недостатньо, хоча й важливо, щоб найвищі посадові особи держави були порядними людьми. Небезпека таїться в їхньому оточенні. Тут непоодинокими є, як свідчить реальність, випадки хабарництва. Концептуальною основою нормативно-правових засобів боротьби з корупцією має бути не документування наслідків цього негативного явища, а створення умов, які унеможливають б корупційні прояви. Американський державний діяч Т. Джефферсон стверджував: «Протистояти корупції і тиранії треба до того, як вони заволодіють нами. Краще взагалі не пускати вовка у вівчарню, ніж сподіватися на те, що зумієш видерти йому зуби й кігті після того, як він туди увійде» [2]. Якщо тенденцію хабарництва не подолати, то наслідком може стати становлення такого суспільного устрою, в якому навіть за чітко визначених повноважень різних гілок влади чесність, порядність і професіоналізм перестануть сприйматися як моральні орієнтири соціальної поведінки, а Україна буде виведена з кола цивілізованих держав.

На сучасному етапі для українського народу сильна демократична влада є нагальною потребою. Нагадаємо, А. Лінкольн стверджував, що демократія – це влада народу, влада, яку здійснює народ, влада в інтересах народу [3]. Сила демократичної влади (а перспектива лише за такою владою) значною мірою ґрунтується на довірі народу, його активній, зацікавленій участі у здійсненні державної політики. Для здобуття такої довіри поряд з іншими передумовами, визначальною є дії самої держави, її владних структур, які мають бути етично мотивовані. Йдеться про якісні зміни самої держави й характеру її відносин із громадянами. Держава не є замінником моралі, вона продовжує, доповнює її.

Нині партія влади – це переважно Партія регіонів. За всіх заува-

жень до цієї політичної сили влада має чітку структуру виконавчих органів, прагне реалізувати програму економічного й соціального розвитку, формує зовнішньополітичну стратегію.

Президентські вибори 2010 року та наступні зміни в політичному житті України поклали кінець руйнівному правлінню націонал-радикалів. Після тривалого часу тупцювання на місці до влади прийшла команда реформаторів. З'явилася надія на зміну на краще.

Проте в практичній діяльності політичні сили, які прийшли до влади, стикнулися з труднощами, масштаби й серйозність котрих, судячи з усього, перед здобуттям важелів державного управління усвідомлювалися не повною мірою. Дезорганізована економіка, спустошена казна, зубожіння величезної кількості населення роблять дедалі проблематичнішою можливість у короткий термін змінити на краще становище в країні, життя людей.

Головним «дефіцитом» української демократії є нехтування законів і непрацююча Конституція. Провідні статті Основного Закону порушуються або не виконуються. Судова система залежна від виконавчої влади, політичних інтересів і як наслідок корумпована.

Другий чинник, що заважає розвитку демократії в Україні, – порушення балансу в системі влади. Протягом першого періоду президентства В. Януковича відбулося масштабне зосередження влади в руках Президента, який отримав контроль не лише над урядом, а й над парламентом та судовою владою, наслідками чого є ручне керування країною.

Уразливим місцем демократії, що небезпечно за концентрації влади в одних руках, є і відсутність важелів впливу на владу, адже опозиція, експерти, органи місцевого самоврядування практично відсторонені від процесу розробки й прийняття владних рішень.

Діяльність громадян на підтримку своєї влади є вирішальним соціальним ресурсом демократичної держави. В Україні поки що цього не сталося. Штучно створено унікальну спекулятивну й кримінальну буржуазію, метою якої є не економічне зростання країни, а власне збагачення. За кордон вивозяться сировина та матеріали, там-таки розміщується здобутий унаслідок обкрадання народу капітал. Кримінальна й напівкримінальна буржуазія рветься (і не безуспішно) до влади.

Заміна розбалансованої системи державних інститутів досконалою політичною системою, моделлю чіткого розмежування владних повноважень, забезпечення механізму стримувань і противаг, сучасних форм безпосередньої і пред-

ставницької демократії, наявність офіційної опозиції – невідкладні завдання, які належить вирішити політичному класу, Президентові, парламентській більшості й уряду.

Нині очевидно є тенденція відновлення централізованої моделі державного механізму на чолі з Президентом. Авторитарний режим зазвичай виникає тоді, коли на порядок денний висуваються проблеми модернізації економіки, прискорення темпів розвитку країни. За відповідних умов такий режим може набувати рис демократичного правління. І до цього влада має прагнути. Але треба, щоб Президент, уряд, парламент працювали як єдине ціле. Саме главі держави належить визначити мету й стратегію реформ у суспільстві, дібрати професійні кадри, об'єднати всі владні інститути для їх реалізації. Глава держави повинен мати силу волі й відповідні ресурси, щоб це зробити.

На сучасному етапі перед Президентом, владними структурами України на повен зріст постало завдання подальшого зміцнення незалежності держави, збереження стабільності й міжнародної згоди, протистояння спробам розколоти країну за ідеологічними і національними ознаками, невідкладного вирішення питань внутрішньої і зовнішньої політики.

Зокрема, владні структури мають враховувати, що останнім часом націонал-екстремістські сили помітно зміцнили свої позиції. Як відомо, Сенат і Сейм Польщі ухвалили резолюцію, в якій зазначається, що жертвами антипольської акції УПА стали майже 100 тисяч поляків. Трагічні події 1943 року названі «етнічною чисткою з ознаками геноциду».

Відповідь не забарилася. У Верховній Раді зареєстровано проект постанови «Про вшанування жертв депортацій та етнічних чисток з ознаками геноциду» (До 70-ї річниці початку депортацій українців Польською Народною Республікою в 1944–1951 роках) № 3019 від 24 липня 2013 року. Автори проекту постанови – депутати з фракції «Свобода» Олег Панькевич та інші. У проекті засуджуються й називаються «етнічними чистками з ознаками геноциду» дії Польської Народної Республіки під час переселення українців у 1944–1951 роках. Документом передбачається створення плану заходів з ушанування жертв депортацій та підготовки Кабінетом Міністрів законопроєкту про статус депортованих українців, які були примусово виселені з етнічних українських земель, що перебували у складі Польської Народної Республіки [7].

13 грудня 2012 року Європарламент у резолюції стосовно ситуації в Україні висловив занепокоєність у зв'язку з обранням до українсько-

го парламенту представників партії «Свобода»: «Расистські, антисемітські, ксенофобські погляди суперечать фундаментальним цінностям ЄС. Ураховуючи це, закликаємо про-демократичні партії у Верховній Раді не співпрацювати й не створювати коаліції з цією партією», – йдеться в резолюції [8]. Як вважають політологи, це сигнал і для виборців України, і для самої партії, яку в Європі не сприймають, вважають неонацистською. «Свобода», дізнавшись про таке голосування, одразу ж поширила заяву-протест, де зосередилась на особі автора поправки – болгарини Крістіані Вігеніні. Націоналісти також стверджували, що партія «Прогресивний альянс соціалістів і демократів», членом якої він є, – партнер Партії регіонів.

У Федеративній Республіці Німеччина вийшла друком книга Г. Вагнера «Праві в Раді», в якій автор констатує прояви націоналістичних настроїв в Україні й радикальні рухи, подібні до «Свободи» [6].

Відповіді на сучасні виклики, які постали перед владою, невідкладне вирішення питань внутрішньої й зовнішньої політики є необхідними передумовами утвердження України як єдиної суверенної держави.

Тепер що стосується опозиції. Термін «опозиція» визначається політичною наукою як протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії; організація, партія, група, особа, які виступають проти панівної думки, уряду, системи влади, конституції, політичної системи в цілому [1, с. 428]. У політології термін «опозиція» найчастіше вживається для характеристики одного з інститутів сучасного парламентаризму. Наявність опозиції передбачає свободу думок, поглядів, діяльність різноманітних суспільних об'єднань, незалежність засобів масової інформації.

Опозиція є неодмінним компонентом, індикатором демократичного суспільства й правової держави. У політичній практиці й науці визначаються різні види й форми політичної опозиції: стосовно системи влади – лояльні та нелояльні; за місцем дії – парламентські й непарламентські; за способом дії – системні й ситуаційно орієнтовані.

Цивілізована опозиція – це коли суперечності між більшістю й меншістю не ставлять під загрозу основи конституційної та правової системи. У класичному розумінні цивілізована опозиція – це коли не тільки партія, що перемогла, визнає законність і справедливість правил гри, а й партія переможена, хоч саме їй це дається нелегко. Зауважмо при цьому: переможена партія виходить із того, що в суперництві зіткнулися не сили Добра і Зла, а лише земні інтереси, кожен із яких – законний, і що благополуччя однієї

зі сторін не можна досягти за рахунок кривдження іншої. Зрештою, політичні перемоги й поразки не є остаточними: слід потерпіти до наступних виборів.

Коли політична боротьба сприймається як зіткнення Добра і Зла, коли партія-переможниця прагне почати національну історію з «чистого аркуша», «переграти» її, а переможена партія чекає свого часу, щоб повернути рух історії у зворотному напрямі, така протидія, така опозиція не можуть вважатися конструктивними. Характерна деталь: подібну ситуацію відбито в самій назві герценівського журналу «Колокол», який прибічники радикальних політичних сил розшифровували як «КолоКол». Б. Рубл зазначає: «Громадяни режимів, що демократизуються, мають почати думати інакше про природу політичної гри, переходити від жорсткої політики «хто кого» до політики, орієнтованої на компроміс і створення механізмів залучення населення в політику» [9].

Отже, конструктивна опозиція має бути альтернативною, а не антагоністичною політиці, стратегії й тактиці панівної владної еліти.

На нинішньому етапі в демократичних державах немає усталеного підходу до унормування інституту парламентської опозиції на конституційному чи законодавчому рівні. Сучасні політичні науки на підставі аналізу інституціоналізації опозиції та її впливу на законодавчий процес виокремлюють чотири основні моделі парламентської опозиції:

- вестмінстерська модель (поширена в Австралії, Великій Британії, Індії, Ірландії, Канаді, Новій Зеландії), за якої роль парламентської опозиції формалізована, але на практиці опозиція мало впливає на вироблення політичного курсу країни;

- французька модель, коли роль опозиції незначна і на практиці, й інституційно;

- німецька модель (поширена в Німеччині, Австрії та ін.), за якої роль опозиції не настільки формалізована, як у вестмінстерській моделі, проте традиції політичної практики та розвиненість інститутів громадянського суспільства дають змогу опозиції на практиці реально впливати на ухвалення рішень;

- скандинавська модель (Данія, Норвегія, Швеція) характеризується значно меншими правами опозиції, ніж у всіх інших моделях. Опозиція має право на участь у діяльності законодавчих комітетів та в ухваленні порядку денного.

Специфіка української опозиції полягає в тому, що за роки незалежності України вона стала невід'ємною складовою політичної системи. Практично всі провідні по-

літичні сили за цей час встигли побувати як при владі, так і в опозиції [4].

В історії розвитку парламентської опозиції в Україні можна виокремити чотири етапи.

Перший етап (1990–2006 рр.). Розподіл на парламентську більшість і опозицію існував із часу обрання Верховної Ради України в 1990 році. Діяльність парламентської опозиції тоді здійснювалася на підставі політичних домовленостей із парламентською більшістю. Після президентської кампанії 2004 року був досить чіткий поділ політичних сил на «помаранчеві», ті, що підтримували кандидатуру В. Ющенка на президентських виборах, та опозиційні до новообраного Президента, що підтримували В. Януковича як кандидата у Президенти: Партія регіонів, СДПУ(о), «Трудова Україна» тощо. Після відставки 2005 року Ю.Тимошенко з посади Прем'єр-міністра у владному таборі з'явилася «внутрішня» опозиція БЮТ до Президента.

Другий етап (2006–2007 рр.). Із початком політичної реформи в Конституції України було закріплено інститут парламентської більшості. На цьому етапі діяльність парламентської опозиції здійснювалася в рамках попередніх політичних домовленостей.

У парламентських виборах 2006 року опозиційні «до влади в цілому» політичні партії набрали стільки ж голосів, скільки БЮТ і «Наша Україна». Була створена «Антикризова коаліція» у складі фракції Партії регіонів, СПУ та КПУ. Лідер найбільш опозиційної сили – Партії регіонів В. Янукович став Прем'єр-міністром України.

Третій етап (2007–2010 рр.). Уперше відбулося закріплення окремих прав парламентської опозиції у виборчому законодавстві. У Регламенті Верховної Ради України формалізувалися статус та основні права парламентської опозиції.

Конфліктний характер відносин між Президентом з одного боку та Кабінетом Міністрів і парламентською опозицією – з другого став причиною гострої політичної кризи, дострокового припинення повноважень Верховної Ради та позачергових парламентських виборів 2007 року, на яких провідні політичні сили опинилися в ролі провладних, і опозиційних. Блоки НУ–НС і БЮТ виступали на виборах як «пропрезидентські» й водночас опозиційні сили до очолюваного на той час В. Януковичем уряду. Партія регіонів – як «проурядова», але опозиційна до Президента України.

Ситуація стала більш визначеною після створення коаліції демократичних сил у складі БЮТ і НУ–НС та коаліційного уряду на чолі з Ю. Тимошенко. Партія регіонів і КПУ опини-

лися в опозиції і до Президента, і до уряду.

Четвертий етап (з 2010 року й донині). Відкрите протистояння в середовищі провідних партій зрештою привело до перемоги В. Януковича на президентських виборах 2010 року. Рішенням Конституційного Суду України відновлено чинність Конституції від 28 червня 1996 року, з Регламенту Верховної Ради вилучили главу «Парламентська опозиція».

Політична влада і опозиція на сучасному етапі. Діяльність сучасної парламентської опозиції мала б здійснюватися відповідно до політичної практики першого етапу, тобто на підставі політичних домовленостей із парламентською більшістю. Проте поразка нинішніх опозиційних сил на президентських 2010 року та парламентських 2012 року виборах свідчить про відсутність реального балансу новій владі у вигляді потужної дієздатної опозиції. Істотно впливають на характер діяльності опозиційних сил відсутність усталених зв'язків із соціальними групами, слабкість програмно-ідеологічних засад політичних партій, особистісний чинник.

15 червня цього року відбувся з'їзд об'єднаної опозиції, на якому партія «Батьківщина» об'єдналася з партією «Фронт змін» і низкою інших партій. З'їзд висунув як єдиного кандидата на майбутніх президентських виборах Юлію Тимошенко, головою політичної ради об'єднаної партії обрано Арсенія Яценюка. В опозиційній коаліції після провалу кампанії «Вставай, Україно!» та об'єднаного з'їзду «Батьківщини» й «Фронту змін» загострилася конкуренція лідерів.

Основою у діяльності парламентської опозиції є негативне ставлення до політики Президента, уряду України: несприйняття змісту та способів реалізації владної політики в економічній, соціальній та гуманітарній сферах. Так, «Батьківщина» критикує «злочинну» владу, «УДАР» виступає захисником підприємницького середовища, «Свобода» поряд із традиційною націоналістичною риторикою говорить про соціальні й антиолігархічні заходи. Проте головне завдання політичних опонентів полягає в тому, щоб такі знайти спільний знаменник виходу з кризи й протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам, здатним «проковтнути» державу. Та поки що ніхто не демонструє політичної волі до такого пошуку.

Заради збереження влади правляча політична сила може вдатися до подальшого обмеження діяльності опозиції. Водночас у неї залишаються можливості для початку діалогу та налагодження цивілізованих відносин із опозицією.

За ініціативою Президента 19 червня нинішнього року відбулася зустріч із лідерами парламентських фракцій, на якій обговорено низку принципів питань [5]. На зустрічі з Президентом опозиційні фракції представляв Арсеній Яценюк із загальними вимогами трьох лідерів опозиції. Три опозиційні парламентські фракції визначили широке коло проблем: від економічних труднощів і корупції до виборів у спірних округах, долі вітчизняної ГТС і звільнення Юлії Тимошенко.

Політологи оцінюють підсумки зустрічі як декларацію про наміри спільних дій влади і опозиції.

До речі, своєрідним іспитом на можливість проведення спільної об'єднаної політики стала реакція і провладних, і опозиційних сил на оголошену і неоголошену торгіву війну проти нашої держави. Отже, не все втрачено.

Джерела

1. Політичний енциклопедичний словник / За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004.

2. *Джефферсон Т.* Заметки о штате Виргиния // Антология мировой политической мысли. В. Ст. Т. 1. Зарубежная политическая мысль: истоки эволюции. – М., 1997. – С. 535.

3. *Лінкольн А.* Геттисберзька промова // Невичерпність демократії. – К., 1994. – С. 80.

4. Нормативне закріплення статусу і прав парламентської опозиції: Аналітична записка. Додаток 1. Генеза інституту парламентської опозиції в Україні. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень в Україні, 2010.

5. *Тарасюк Р.* Почули одне одного // Віче. – 2013. – № 13. – С. 6.

6. *Вagner X.* Борьба против правых – задача всей Европы [Електронний ресурс]. – <http://glagol.in.ua/2013/06/07/helmut-vagner-borba-protiv-pravyih-zadachavseyevropy/#ixzz2cayUfjja><http://glago.l.in.ua/2013/06/07/helmut-vagner-borba-protiv-pravyih-zadacha-vseyevropy/>

7. Проект постанови про вшанування жертв депортацій та етнічних чисток з ознаками геноциду (До 70-ї річниці від початку депортацій українців Польською Народною Республікою у 1944–1951 рр.) [Електронний ресурс]. – http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc_4_1?pf3511=47965

8. Резолюція Європейського парламенту щодо ситуації в Україні від 13.12. 2013 року [Електронний ресурс]. – <http://eu.prostir.ua/library/255846.html>

9. *Рубль Б.* Політичні і економічні перетворення в Росії і Україні [Електронний ресурс]. – <http://www.kennan.kiev.ua/kkp/content/publications/rus-ukr.pdf>

Самотній патріарх

Відомому прозаїкові
Олександрові СИЗОНЕНКУ – 90

Він і сьогодні ступає твердо, впевнено – і стежками на дачі в прикиївській Конча-Озерній, і хрещатицьким асфальтом та жовтавим, ніби пригаслим, паркетом Будинку письмен-

ників. Підіймається сходами без допомоги, рвучко подає суху долоню. Вітається з усіма без погорди, хоча ніколи й нікому не нагадує, що він – Сизоненко. Певний, що всі й так знають, хто поручкався. Принагідно наводить із пам'яті біблійні крилаті слова й щоразу посиляється на те чи те Євангеліє. Робить це з такою вірою в свою непомилність, що не виникає бажання перевірити цитати. Як не викликає сумніву розповідь про те, що перше оповідання схвалив до друку сам Олександр Гончар.

Сталося це далекого 1949 року, коли працював на заводі в Миколаєві. Відтоді й до сьогодні про автора уславлених «Прапороносців» говорить лише з високим, аж ніби надирним пієтетом. У підтексті чувається чи то прохання, чи то спонука, чи то мало не вимога саме так вести мову про всіх письменників старших поколінь. Отже, й про нього, лауреата Шевченківської премії, автора колись нашумілих романів «Корабелі», «Білі хмари», трилогії «Степ»... Не хоче змиритися з тим, що ці твори рідко перевидають і читають. Цінує їхніх давніх шанувальників, шукає нових.

Інколи телефонує, запрошує в гості: «Я тут, за Києвом, мов самотній вовк...». Знає: щороку до нього за підтримкою звернуться чи не всі претенденти на Шевченківську премію. Кожному скаже тепле слово, а проголосує за одного. І ніхто не здогадається, кого вибере самотній патріарх, який і сьогодні, відаючи перевагу спогадам про свій козацький рід та незабутніх колег, зятято мережить ліричні мініатюри, де квітують українські степові слова, метафори аж бриляють від сонячної енергії, а народна пісня відлунується загадовими рядками: «Ой у полі три криниченьки, // Любив козак три дівчиноньки». Хіба це не канва майбутнього роману?

М. С.

